

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Commentarii in primvm, secvndvm, tertivm, et quintum Ethicorum Philippi Melanchthonis

**Melanchthon, Philipp
Aristoteles**

Argentinae, 1535

VD16 A 3417

In caput VI. de arithmetica & Geometrica proportione

urn:nbn:de:bsz:31-106587

COMMENTARIA

puriores, & acriores efficit. Adhæc novos affectus parit, fiduciam erga Deum, timorem Dei. Postremo Christianæ uirtutes uere sunt ipsi affectus insiti à spiritu sancto, sicut docet Paulus, quum uocat eas fructus spiritus. At ciuiles uirtutes non sunt affectus, sed habitus, qui regunt, & moderantur affectus naturales, tamen si interdum habitus uires accipiunt ab affectu. Nam is habitus firmior est qui similes habet in natura affectus, ut facilius regit equum seffor non repugnantem. Ideo autem omnis disciplina instituta est, Leges condite sunt, ut affectibus imperare adsuescamus. Ea consuetudo parit habitum. Proinde ex uarietate affectuum sumitur distributio uirtutum, quia uirtutes omnes tradite sunt, ut affectus gubernent.

Hactenus de natura affectuum diximus, & ostendimus uirtutes ciuiles non esse proprie affectus. Nam affectus præcurrunt rationem, uirtus non præcurrit. Quod autem non sunt potentie, facillime intelligi potest: quia potentie nascuntur nobiscum. At uirtutes non nascuntur nobiscum, sicut neque artes. Reliquum est igitur sufficiente enumeratione, ut statuas uirtutes esse habitus.

Artes non nascuntur nobiscum.

INCAPVT VI. DE ARITHMETICA & Geometrica proportionione.

In Metho

IN E
 Metho
 nis. Supra
 us. Non que
 differentie p
 hi: quia. em
 affectus, au
 constituit h
 tum in affe
 definitio n
 habitus qu
 tum in con
 foritudo e
 modestia,
 Ex art
 diocritat
 ti & prou
 tem, seu n
 tis, que n
 confusa, q
 diem gub
 Ne quid n
 Omnibus
 Et illud,
 Quos uir
 Sed qu
 re, quam

IN ETHICA ARIST.

In methodo colliguntur ordine partes definitio-
nis. Supra genus deprehensum est, scilicet habi-
tus. Nunc queruntur differentie. Sumuntur autem
differentie plerūq; ab obiectis & officijs. Idem hic
fit: quia enim uirtutes omnes uersantur aut circa
affectus, aut circa cōtractus, eosq; moderātur, ideo
constituit hic differentiam, mediocritatem seruare,
tum in affectibus, tum in contrahendo. Nunc igitur *Virtutis*
definitio magna ex parte deprehensa est, uirtus est *diffinitio.*
habitus qui mediocritatē seruat, tum in affectibus,
tum in contrahendo, ut, moderari iram, timorem,
fortitudo est: moderari uoluptatem, cupiditatem,
modestia, & temperantia.

Extant in Poëtis, & alijs scriptoribus multa me-
diocritatis laudes. Sic enim semper homines erudi-
ti & prudentes iudicauerunt, uirtutem mediocrita-
tem, seu moderationem quandam esse in dictis & fa-
ctis, quæ motus animi, quæ cupiditates, quæ omnia
consilia, quæ deniq; uniuersam hanc uitæ consuetu-
dinem gubernet. ideo laudatur illud in Comœdia,
Ne quid nimis: & placet uersiculus,
Omnibus adde modū, modus est pulcherrima uirtus
Et illud, Est modus in rebus, sunt certi deniq; fines.
Quos ultra citraq; nequit consistere rectum.

Sed quorsum attinet multa testimonia adscribe-
re, quum in promptu sint omnibus? Sed unum atq;

COMMENTARIA

alterum duxi recitandum esse, ut intelligi possit, Aristotelem sumpsisse definitionem à communi quadam sententia prudentum hominum. Et melius intelligi potest, quomodo in cōmuni uita hac definitione utendum sit, quum ad aliorum sententias comparatur,

Medio- sicut illa uox, Ne quid nimis, monet nos, ut mediocritas in omnibus rebus conseruemus, ita hæc Aristotelis definitio præcipit, ut iram, ut alias cupiditates moderemur, ut qui deceat singulis locis ac tēporibus, obseruemus. Magna laus Peripatetica sectæ iudicanda est, quod omnes uirtutes ad mediocritatē refert, quia sine ea nihil decet. Et quamuis bonæ res etiam amant modū quendā, nimis dulcia fastidiunt sensus, nimium ornatū in oratione repudiant aures, nimia seueritas odiosa est, nimia lenitas ac facilitas ingrata est. In oratione delectant ioci, sed si desit modus, petulantia aut scurrilitas erit. Adeo nihil habet gratiæ, quicquid sine modo fit. Hoc quum in omni uita genere meminisse conuenit, tum maxime illi qui gubernant Respublicas, moderari iracundiā, & alias cupiditates debent. Laudatur C. Cesar, quod in uictoria irā ac dolorē suū moderatus sit. Ea res longe maiore fortitudinis laudē habet, quā uictoria ipsa. Sylla utuperatur, quod in uictoria superbus ac crudelis fuerit. Itaque iure prædicatur Maximilianus, qui quū fuerit in omni uita moderatissimus, hanc uocem

Hals

IN ETHICA ARIST.

Halt maß, ita habuit in delitijs, ut usurpauerit pro suo symbolo. Solent enim Principes ueteri more, tanquam sua quaedam symbola passim scribere, certa dicta, alius alia de re, sicut Augustus scripsit, $\omega\epsilon\upsilon\delta$ & $\beta\gamma\alpha\delta\epsilon\omega\zeta$, quae uox etiam ad mediocritatem conseruandam hortatur.

Sed redeo ad Aristotelem. Is monet in uirtutibus mediocritatem non nimis exacte intelligendam esse, sed ut Iurisperitorum more loquar $\epsilon\upsilon\omega\lambda\alpha\kappa\tau\epsilon\iota$. Ipse sic ait, medium sumendum esse quo ad nos, non quo ad naturam, hoc est, quod pro uarietate temporum nobis uidetur conuenire. Nec idem semper est medium omnium actionum. In dandis elemosynis plus largietur opulentus, quam pauper. In puniendo non utetur simili lenitate, aut seueritate iudex semper, sed pro uarietate personarum ac temporum, uaria consilia capiet. Aristoteles ad hanc rem declarandam, ab Arithmetiis quandam similitudinem mutuatus est, quae recte intellecta, magnam lucem huic cause affert. Sepe autem sumunt et Plato & Aristoteles similitudines ex Arithmetica & Geometria, quia haec artes illis temporibus tradebantur omnibus ingenuis pueris. Nemo erat qui pingere figuras literarum didicerat, qui non una percepisset elementaistarum artium. Quare cum omnibus familiariter notae essent, et à prima pueritia tractatae

COMMENTARIA

similitudinis inde, ut ex rebus notissimis sumptæ, mi-
re illustrabant alias obscuras causas.

Quum uirtus inter duo uitiosa exempla uer-
tur, quæ defectum uocant & excessum; semper que
rendum est medium inter id quod parum est, & illuc
ter duo ui- quod multum est: ut inter timiditatem & audaciam
tiosa exem uersatur fortitudo. Inter auaritiam aut sordes &
pla uersa= prodigalitatem, uersatur liberalitas. Inter hæc in-
tur. quit Aristoteles, sumendum esse medium, non secun-
dum rem, sed secundum nos. Vocat autem medium
secundum rem, quod undiq; iuxta distat ab extremis
ut in circulo, centrum iuxta distat à circumferentia.
Medium secundum nos uocat, quod aliàs propius ac-
cedit ad alterum extremorum, quod uir prudens ali-
às aliter sumendum iudicat. Non utitur iudex pari se-
ueritate ubiq;, aliàs propius debet accedere ad se-
uitiam, aliàs remissior uideri, pro temporum & cir-
cumstantiarum uarietate.

Et quia Aristoteles medium secundum rem esse
dicit, quod Arithmetica proportione sumitur, expo-
nendum est, quid sit arithmetica proportio, quantū
requirit hic locus. Nam latissime patet hæc res, si
quis totam uelit explicare.

Proportio Proportio, est duarum quantitatū collatio, ut
nis diffini- comparatio 4. ad 2. dicitur proportio dupla. Hinc
tio. plurium proportionum inter se comparatio oritur,
quum

IN ETHICA ARIST.

quum non tantum duas, sed plures quantitates inter se conferimus. Hæc uulgo appellatur proportio bilitas, nouo uocabulo. Nam ueteres nominant cōparationem proportionum seu rationum. Aristoteles tantum utitur nomine ἀναλογίας, quod proportionem significat. Arithmetica proportio est, cum tres termini ita ponuntur, ut medius æqualibus numeris excedat primum, & excedatur ab ultimo. Sic enim hoc loco accommodat Aristoteles. 2. 4. 6. medius numerus binario excedit primum, & uincitur à postremo, iuxta igitur ab utroq; distat, non aliter atq; centrum distat undiq; à circumferentia. Negat Aristoteles hoc modo sumendum esse medium inter multum & paucum. Vt enim Medicus errauerit in præscribenda uictus ratione, si cum 10. nimium esse putet, 2. parum sumat 6. Nam fieri potest, ut neq; hic numerus conueniat, tametsi Arithmetica proportione medius sit. Nam in uirtutibus sepe mediocritas propius accedit ad alterum extremorum, ut Fabij fortitudo ad timiditatem propius accedit. Marij fortitudo dimicantis cum Cimbris accedit magis ad audaciam. Si Arithmeticam proportionem sequeremur, tantundem oporteret. Irum & Cræsum largiri, quia nihil requiritur hic, nisi ut medius numerus ab utroq; distet æqualibus numeris, quæ sit dissimilitudo Iri & Cræsi, nihil ad Arithmeticam pro

Arithmetica proportio.

COMMENTARIA

portionem. Hæc enim tantum postulat, ut termini æqualibus numeris distent. Si Arithmetica proportione aurum, argentum diuidendum esset, nulla rerum fieret comparatio, tantum æquali pondere aurū & argentum distribueretur. Paulus inquit æqualitatem bonorum inter Christianos esse debere. Hoc si proportione arithmetica intelligeretur, non liceret plus possidere principi quàm plebeio. Repudiatur igitur hic arithmetica proportio, quia mediū in uirtute aliās aliter sumitur.

Quomodo igitur deprehendi medium in tanta uarietate poterit? Aristoteles eius rei iudiciū ad sensum communem reijcit. Sicut artifices omnes student quandam mediocritatem custodire inter multum & paucum, ut pictores in formis corporum pingendis, Oratores in oratione ornanda, ita in mortibus animaduertit uir prudens, quid deceat inter multum & paucum. Sic enim inquit: ἢ φῶσις τῆ μέσου ἀπὲ τὴ σοφιστικῆ. natura ipsa mediocritatē deprehendit. Sed hæc mediocritas geometrica proportione est aestimanda.

Diffinitio
geometri-
cæ propor-
tionis.

Est autem geometrica proportio, quum termini nō distant æqualibus numeris, sed cōstruntur æqualibus proportionibus, ut sicut se habent 3. ad 4. ita habent 6. ad 8. nam utraq; proportio est dupla. Ita usurpatur proportio in præscribenda uictus ratione. Sicut sano cuius stomachus multa concoquit

IN ETHICA ARIST.

concoquit, una libra carnis præbenda est, ita laboranti dicitur semilibram præberi conueniet. Hic non eadem diuersis personis multa sunt, aut pauca. Ad hunc modum quum uirtus uersetur inter defectum & exuperantiam, non debet intelligi similis defectus aut exuperantia in singulis. In genere animaduertit ratio certam quandam inter defectum & exuperantiam mediocritatem. Sed hanc proportionem defectus & exuperantie uariat, & aut ad defectum, aut exuperantiam propius accedit. Sicut se habent Cræsi facultates ad Iri facultates, ita sit in largiendo proportio. Si igitur Cræsi facultates sint 9. Iri 3. quum Cræsus largietur 3. Iri largietur 1. Marij fortitudo dimicantis cum Cimbris accedit propius ad audaciam. Fabij fortitudo detrectantis pugnam cum Annibale, propius ad timiditatem accedit, Et tamen uterq; medium tenuit, uterq; fortiter & præclare fecit. Iuxta proportionem. Sicut se habent Marij opportunitates & cause ad pugnandum, ita habent Fabij opportunitates ad contandum, uterq; igitur mediocritatem seruauit. Primum uidebat Marius necessario pugnandum esse. Quia Cimbrum tantum terrorem incusserant uniuersæ Italiae, ut si pergerent, nemo obsisteret unquam. Et iam expidui barbari pergere decreuerant. Norat etiam pugne genus, magno

COMMENTARIA

impeturuunt in pugnam barbari, qui tamen cito lan-
 guefcit, fi hoſtis non ſtatim ceſſerit. Ad hæc nullos
 ſeruant ordines. Quum igitur Marius & cauſam
 pugnandi neceſſariam habuerit, & rationem guber-
 nandi periculi animaduertit, fortiter fecit comiſ-
 ſo prælio, tamenſi conſilium propius ad audaciã ac-
 cedit, quia ualde periculofa cum tanta multitudine
 & cum ferociſſima gente dimicatio fuit. Contra Fa-
 bius expendebat tres exercitus Populi Romani amiſ-
 ſos eſſe, domi non eſſe reliquos milites, qui Rempub-
 defendere poſſent, ſi qua clades eſſet accepta. An-
 nibali non tantum audaciam ex ſecundis rebus, ſed
 uires etiam creuiſſe acceſſione Campanorum. Ad
 hæc ſciebat ſibi cum hoſte tali rem eſſe, qui conſilt-
 um uiribus addebat. Ad hæc uidebat eum in aliena
 terra paulatim frangi poſſe, intercluſis cõmeatibus
 modo bellum extraheret. Deniq; multas cauſas ha-
 buit, quod non conſligeret. Fortiter igitur fecit, tam
 eſt uidentur timidius conſilium fuiſſe. Neq; tamen re-
 prehendi poteſt, quia non abiecit arma, ut timidi ſo-
 lent, nuſquam diſceſſit ab hoſte, ſed eum ſingulari
 magnitudine animi ſecutus circũueſedit, et per occa-
 ſionem carpiſit hoſtilem exercitum ſine periculo. Ad
 hunc modum ſumitur in uirtutibus mediocritas pro-
 portione. Sicut, quanquam in genere quedam
 mediocritas in uictu præſcribitur, tamen Medicus
 aliter

IN E

aliter ſanos, ad
 proportione tant
 licet. Geom
 tione perſona
 D

Ego in la
 uirtut
 cinat ad ag
 definitione
 facilius ar
 tim qui Ari
 ſentit ab Ar
 ter expend
 ſunt iudici
 in moribus
 rum Arift
 in illa breu
 tis. Ariftot
 plexus eſt, q
 eſſe, qui ad
 ſpectat. Sed
 explicamus
 ſeruet. Na
 librum ama
 huius propon